

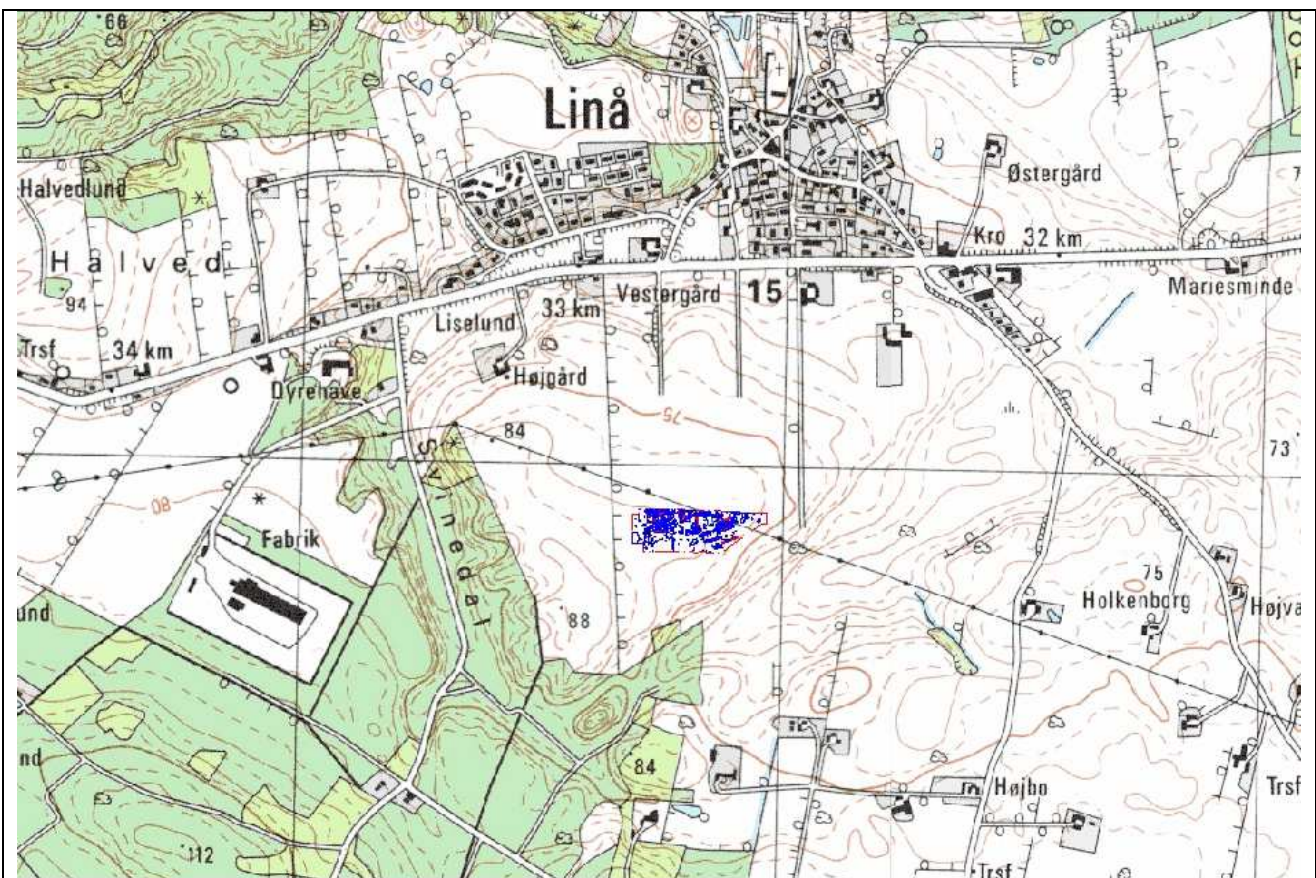

Kulturhistorisk rapport for udgravning af Vestergård, Linå

Journalnummer: SIM 50/2010
Sted: Vestergård
SB Stednummer: 16.01.05-271

Matr. nr.: 6ag og 15r
Ejerlav: Linå By
Sogn: Linå
Herred: Gjern
Gl. Amt: Skanderborg

KUAS j.nr.: 2010-7.24.02/SIM-0027

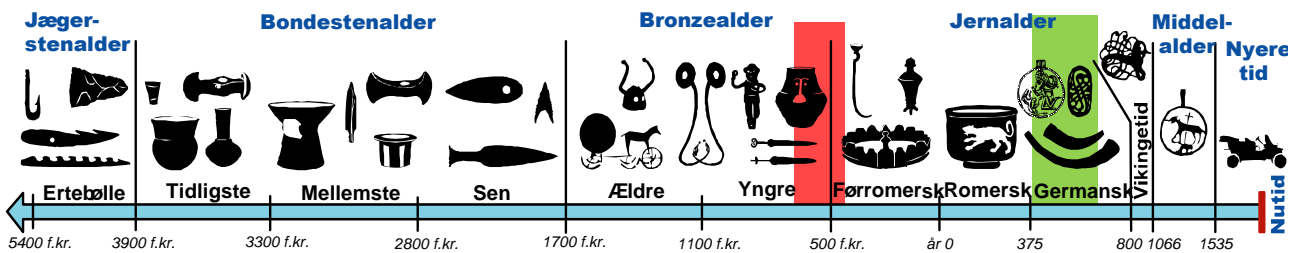
På ovenstående kort er udgravningen fremhævet med rødt og anlæg med blåt (baggrundskort: KMS' 4cm kort).

Resume: Ved undersøgelsen fremkom en bebyggelse fra overgangen mellem yngre bronzealder til tidlig jernalder, omkring 500 f.Kr. Bebyggelsen bestod af 5 langhuse. Adskillige kogestensgruber/"jordovne" samt 4 større nedgravninger hvoraf to indeholdt en større mængde keramik hører til denne bebyggelse. Desuden undersøgte dele af en stor bebyggelse fra yngre jernalder omkring 500 e.Kr omfattende mindst 10 langhuse, et par staklader og delvist bevarede hegnsforløb. Et af husene var usædvanlig langt, 65 x 7 m, næsten det dobbelte af de øvrige huse i feltet. I et større fugtigt område i feltets nordøstlige del fandtes rester af to brønde med bevarede tilspidsede planker fra brøndforingen. Enkelte stykker træ er genanvendt bygningstømmer.

Indholdsfortegnelse

Indhold

Indledning.....	3
Undersøgelsens resultater	3
Topografi	7
Fortidsmindelandskabet.....	8
Udgravningsdata.....	8
Metode	8
Fremtidigt arbejde.....	9

Tidslinie med de identificerede perioder. Rødt fremhævet er den sene bronzealder/tidlige jernalderbebyggelse. Grønt markerer den sene jernalderbebyggelse med de to brønde.

Indledning

Sagen er opstået i forbindelse med etablering af motorvejen Hårup-Låsby på matr. nr. 6ag og 15r. Forundersøgelsen viste, at der på arealet fandtes spor efter bebyggelse fra både stenalder, yngre bronzealder og jernalder. Da der således fandtes væsentlige fortidsminder på arealet, anmodede Vejdirektoratet Silkeborg Museum om at foretage de nødvendige arkæologiske undersøgelser.

Udgifterne til disse undersøgelser påhviler ifølge museumsloven § 26 stk. 2 og § 27 stk. 4 bygherre, der i dette tilfælde er Vejdirektoratet, ved Kirsten Friis-Christensen, Thomas Helstedsvej 11 Postboks 529, 8660 Skanderborg. Al korrespondance er ført mellem museumsinspektør Peter Mohr Christensen, Silkeborg Kulturhistoriske Museum og Kirsten Friis-Christensen.

Undersøgelsens resultater

På baggrund af prøvegravningen blev der udpeget omkring 2 ha til arkæologisk udgravning. Ved undersøgelsen fremkom adskillige stolpehuller, mange små gruber og gruber fyldt med ildskørnede sten samt fire større gruber og et større fugtigt område med 2 brønde.

Ved forundersøgelsen var der flere indikatorer på en bosættelse fra den senere del af bondestenalderen, men ved udgravningen fandtes ingen anlæg, der med sikkerhed kunne dateres til denne periode. I en lille stenfyldt grube fandtes dog nogle få skraber fra perioden og i en affaldsgrube fra sen bronzealder lå en hel slebet flintøkse, der kan dateres til den senere del af bondestenalderen.

Økse fra bondestenalder

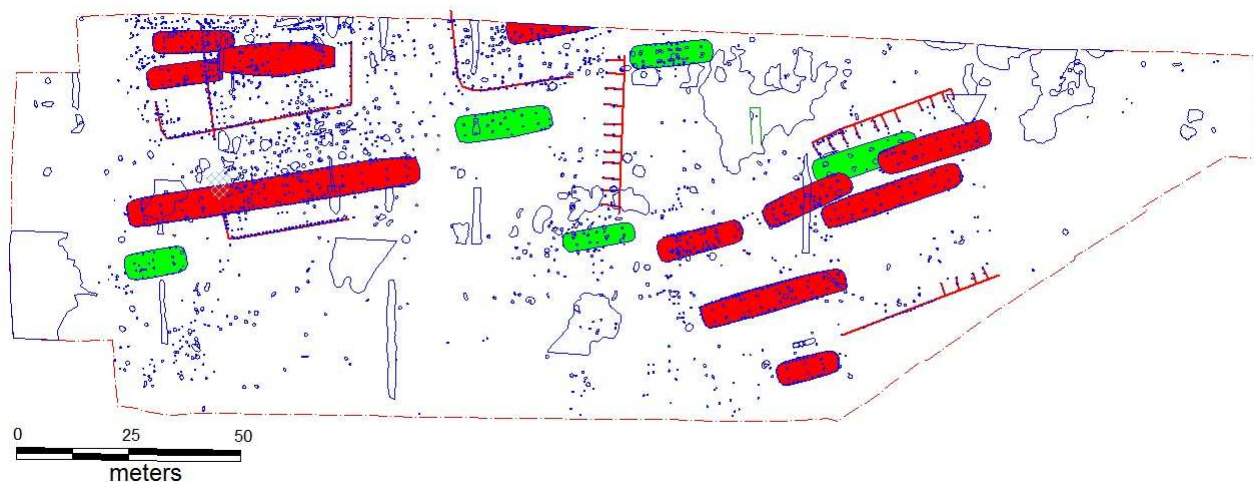
En lille koncentration af gruber, heraf en del med ildskørnede sten, i den sydvestligste del af feltet, skal muligvis dateres til bondestenalderen.

Af de mange stolpehuller kunne udskilles 5 langhuse fra den senere del af bronzealderen 600-500 f.Kr. Husene var øst-vest vendte, omkring 20 m lange og 5-6 m brede med to rækker stolper, inde i huset, som havde båret taget. I tre af husene var vægstolperne delvist bevarede mens et af husene kun var bevaret i form af fire kraftige stolpesæt, som havde båret taget. Her var ingen spor efter vægge. Ved et af husene kunne man se, at stolperne var fornyet tre gange, så huset har haft en vis levetid.

Husene har sandsynligvis været bolig for en enkelt familie og har rummet både beboelse, stald og lade under samme tag.

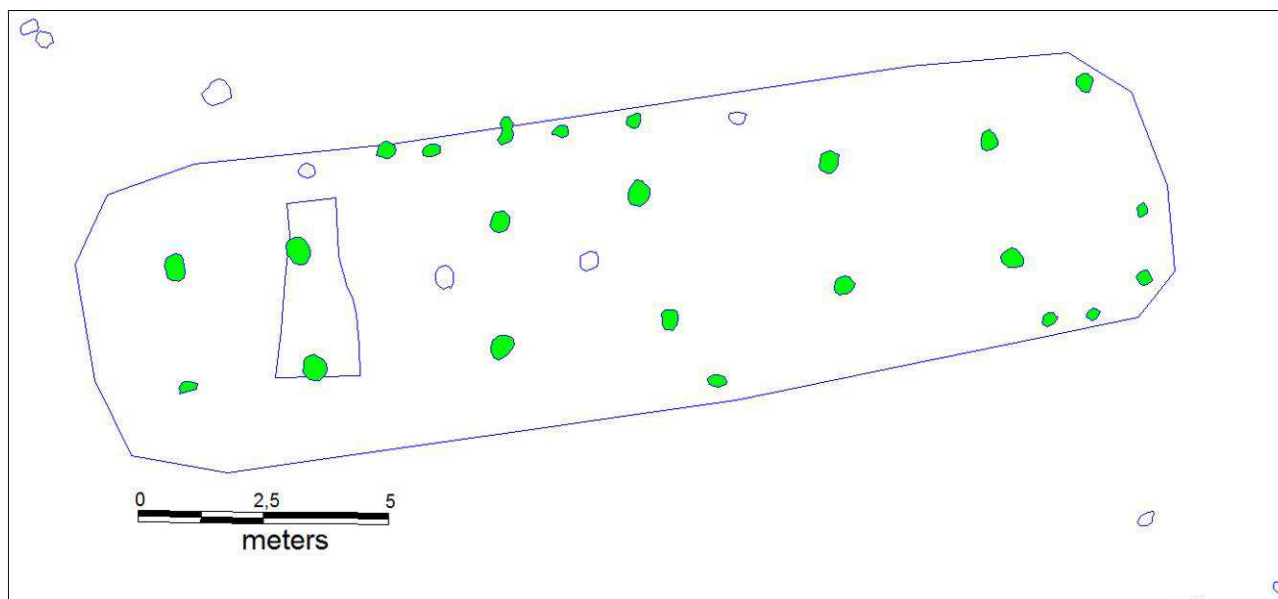
Der er højst sandsynligt tale om en og samme bronzealdergård, der med jævne mellemrum er flyttet inden for et relativt lille geografisk område. Man har ernæret sig ved agerbrug og kvægavl og markerne har ligget tæt på gården. Til denne bebyggelse kan knyttes flere mindre og fire store nedgravninger, hvor man formentlig har hentet ler f.eks. til fremstilling af lerkar og til opbygning af husenes vægge, som bestod af ler klasket på et skelet af grene flettet mellem de tætstillede vægstolper. Efterfølgende var nedgravningerne opfyldt med affald bl.a. masser af skår fra knuste

lerkar og nogle få klumper af ler med tydelige grenaftryk sandsynligvis fra husvægge. Mange, hvis ikke de fleste, af gruberne med ildskørnede sten skal sandsynligvis dateres til denne periode.

Udgravede areal. Med grønt ses de treskibede langhuse fra sen bronzealder. Med rødt er markeret langhuse og hegn fra germansk jernalder.

En af bronzealderbebyggelsens tidligere faser skal findes mod vest hvor en udgravning i 2011 i umiddelbar forlængelse af den aktuelle udgravning (SIM 49/2010 Højgård) resulterede i fundet af huse fra overgangen mellem bondestenalderen og bronzealderen omkring 1800 f.Kr. og fra midten af ældre bronzealder omkring 1500 – 1300 f.Kr.

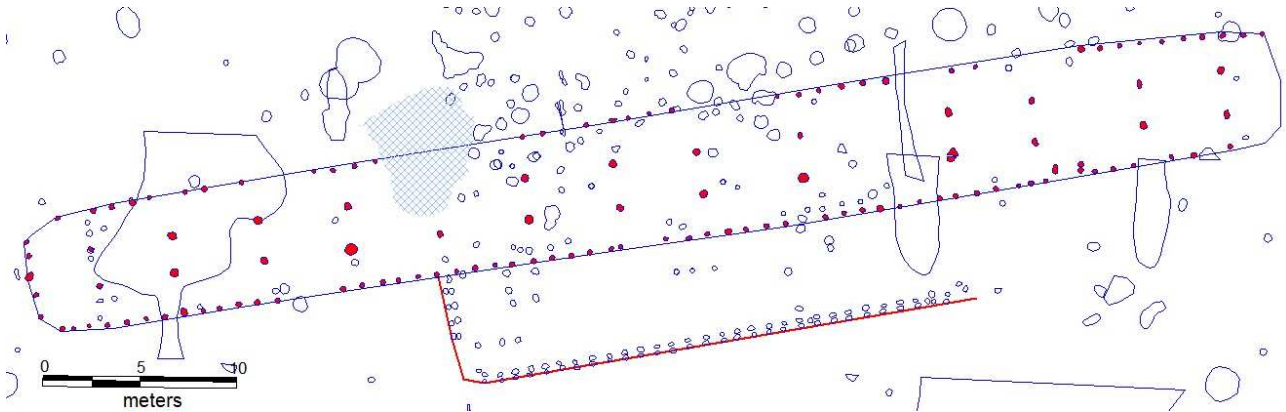

Treskibet hus fra sen bronzealder med to rækker af indre stolper, der har båret taget.

Hovedparten af den undersøgte bebyggelse skal dog dateres til yngre jernalder 500-600 e.Kr. Til denne periode kan henføres 10 relativt velbevarede langhuse samt flere delvist bevarede huse, hvor kun de tagbærende stolpesæt er bevarede og med kun sporadiske eller ingen spor efter vægge. Her til kommer en enkelt staklade. Omkring husene fandtes stedvis spor efter hegn i form af en enkelt eller en dobbelt stolperække, der viser, at der har været et halvtag langs hegnene. Hegnene er dog ikke så velbevarede, at der kan udskilles sikre gårdsanlæg med et hovedhus og et eller flere omkringliggende økonomibygninger inden for et sammenhængende hegn.

Hegnsløbene er især velbevarede i udgravningsfeltets nordvestlige del, hvor man kunne se antydninger af større indhegnede gårdsanlæg.

Samtlige langhuse er orienteret øst-vest med en svag afvigelse nordøst-sydvest. De huse, som må opfattes som hovedhuse i bebyggelsen, har gennemgående haft en længde på knap 35 m og en bredde på mellem 6 og 7 m. Taget har været båret af dobbelte stolpesæt ned gennem huset, indrettet med stald /lade og beboelse under samme tag. Da der hverken var bevarede ildsteder eller båseskifferum i staldene, er det ikke muligt at udpege de forskellige rumfunktioner i husene. Husene har været rejst af kraftigt tømmer og har antagelig haft lerklinede vægge og stråtag akkurat som de tusind år ældre huse fra overgangen mellem bronze- og jernalderen. Indgangene til husene markeres ved indtrukne stolper i langsiderne.

Det usædvanligt lange hus fra den sene jernalder.

Et hus skiller sig markant ud fra de øvrige i kraft af sin imponerende længde. Det havde været godt 65 m langt og 7 m bredt og er dermed det hidtil største bevarede hus i Silkeborg Museums ansvarsområde med mere end 400 m² under tag.

Det lange jernalderhus markeret med paptallerkner.

Bortset fra stolperne i den østlige gavl og et par steder i langvæggene stod vægstolperne tydeligt markeret i hele husets længde. De manglende gavlstolper i øst kunne eventuelt skyldes, at der ganske enkelt har været en portåbning i denne del af huset og at gavlafslutningen har været af en anden konstruktion end langvæggen. Taget havde hvilet på 13 sæt bærende stolper ned gennem huset. De bærende stolper stod placeret med en regelmæssig afstand på 4,5 og 5,5 m i faste moduler bortset fra et enkelt sted hvor der var 7,7 m mellem sættene, hvilket antyder en rumopdeling i huset. Der blev kun fundet én sikker indgang i den sydlige langside, men der har givetvis været flere indgange. Det vil en nærmere analyse af udgravningsplanerne formentlig vise. Selve ruminddelingen i huset er ikke helt klarlagt da der hverken fandtes ildsted, skillevægge eller båseskillerum, men det usædvanligt store hus må have rummet flere funktioner. Dels har der været beboelse, dels stald, lade, muligvis tærskerum og evt. forskellige opbevaringsrum. Der er udtaget jordprøver fra samtlige tagbærende stolper i huset. Det vil i heldigste fald kunne give fingerpeg om funktionsopdelingen af huset og forkullede kornkerner, som med sikkerhed findes i flere af prøverne, vil kunne være med til at præcisere husets funktionstid. Umiddelbart op til husets sydvæg lå et hegn sat af dobbeltstolper parallelt med huset. Hegnet hører sandsynligvis sammen med huset og det kunne måske tænkes at have haft en funktion i forbindelse med håndtering af gårdens kreaturer. Desværre er der ingen hegnsforløb der forbinder huset med andre bygninger, men flere af de mindre langhuse, der ligger nord herfor, kunne være økonomibygninger i tilknytning til det. I udgravningsfeltets nordøstlige del fandtes en større naturlig sækning, der i blot et par spadestiks dybde var vandførende. Her fandtes to brønde. Omgivelserne var så fugtige, at de tilspidsede træplanker, der var banket ned omkring brøndhullet, stadig stod intakte et par meter under nuværende terrænniveau. Især den ene brønd var rig på træ og blandt træstykkerne fandtes mindst et stykke genanvendt bygningstømmer.

Brøndforing under udgravning.

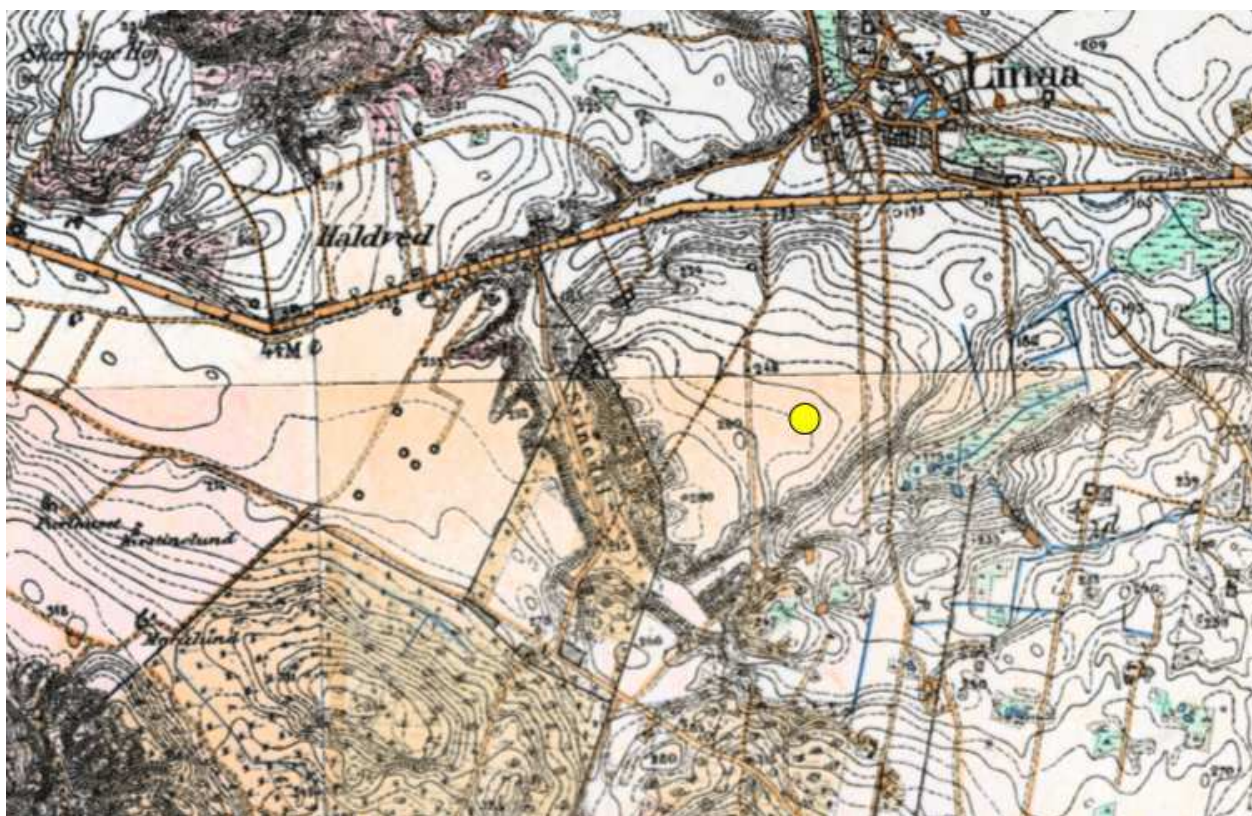
Den nedre del af brøndforingen var bevaret i 1-1,5 m højde. I fyldlagene over brønden fandtes ganske lidt keramik og en knækket underdel til en drejekværn, men her ud over var fundmaterialet fra den yngre jernalderbebyggelse meget begrænset.

Træet fra brøndene er interessant idet det i heldigste fald ved hjælp af årringsdatering vil kunne angive præcist hvornår træerne, som var anvendt til plankerne i brøndene, blev fældet.

I forbindelse med udgravningen ved Højgård mod vest (SIM 49/2010) fandtes ligeledes et usædvanligt langt hus på 51 m's længde omgivet af to mindre bygninger og flere staklader. Et detektorfund af en såkaldt næbfibula af bronze peger på en datering til omkring 600 e.Kr. Der er ingen tvivl om, at denne gård og langhusene og brøndene ved Vestergård er dele af en og samme landsbybebyggelse fra perioden 400 – 600 e.Kr. Der er udtaget jordprøver fra tagbærende stolper i samtlige huse og datering af materiale her fra, vil muligvis kunne give et mere detaljeret og nuanceret billede af bebyggelsens udvikling og f.eks. vise hvilke bygninger der har fungeret samtidigt. Et enkelt hus på 19 x 6 m skiller sig ud fra de øvrige i jernalderbebyggelsen, idet det havde krumme langvægge, et karakteristisk træk for husene i den følgende periode, vikingetiden. Bebyggelsen har dækket et betydeligt areal på det store højtliggende plateau syd for det nuværende Linå. Motorvejstracéet afgrænser jernalderlandsbyen mod både vest og øst, men ikke mod hverken syd eller nord.

Topografi

Motorvejstracéet ligger i et kuperet terræn øst for Silkeborg midt på moræneplateauet oven for de stejle skråninger ned til Linå mod nord og Julsø mod syd.

Lokaliteten markeret på høje målebordsblade (1842-99).

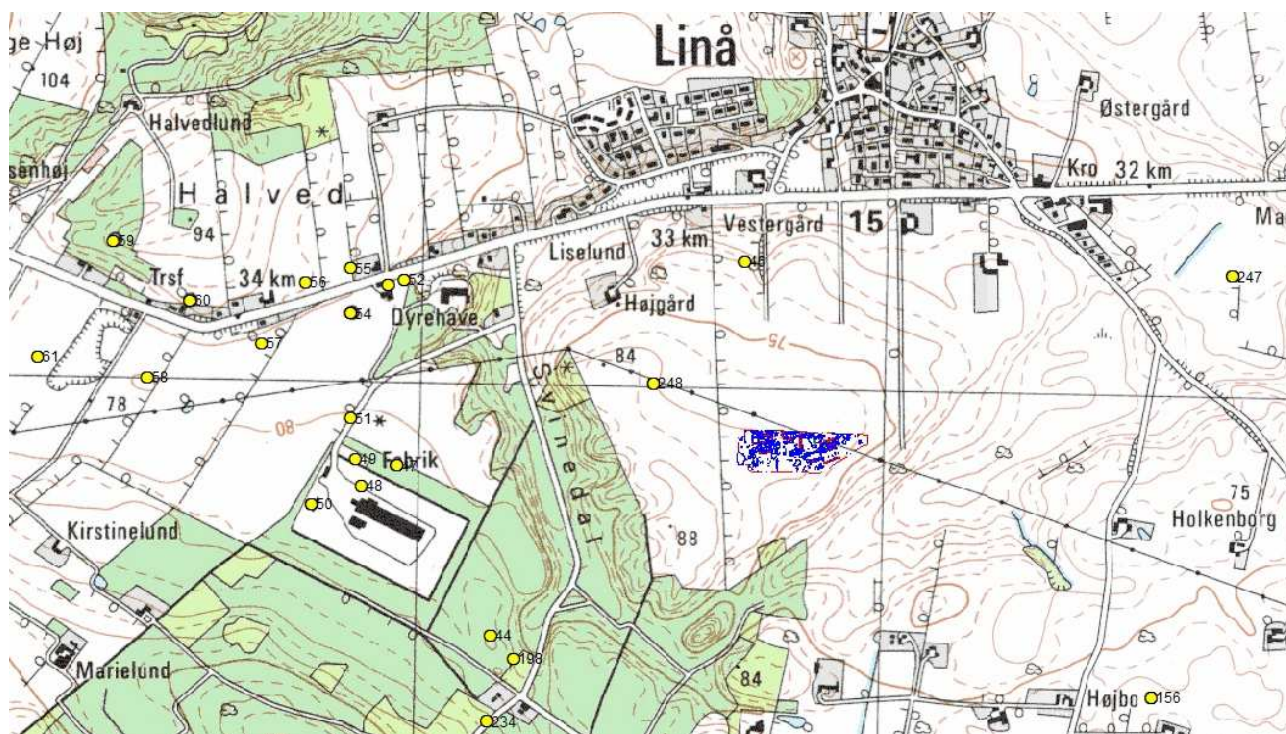
Området består af et jævnt bakke drag omkring kote 85 meter over havet med svagt fald mod nord og jævn stigning til kote 88 umiddelbart syd for tracéet. Lokaliteten ligger umiddelbart ovenfor de stejle skråninger ned mod Svinedal mod vest. Svinedal falder jævnt ned mod smeltevandsdalen Linå i nord.

Mod øst falder terrænet svagt for herefter at flade ud i et omkring to ha stort plateau. Undergrunden består overvejende af gult ler iblandet en hel del mindre sten, men stedvis forekommer områder

med fint lyst hvidgråt sand. Mod vest ned mod en mindre lavning slår undergrunden over i gult sand med kraftige aludfælninger. Muldlaget varierer i tykkelse fra 30 til 40 cm.

Fortidsmindelandskabet

I lokalområdet er der på forhånd registreret flere fund og fortidsminder. Indenfor en afstand af omkring 1 kilometer er der mod vest og syd registreret flere gravhøje, hvoraf størsteparten ikke er blevet undersøgt nærmere. Et par enkelte gravhøje umiddelbart vest for Svinedal er dog dateret ved flintredskaber til yngre stenalder (sb. nr. 47 og 50).

Registrerede fund og fortidsminder syd for Linå. Lokaliteten er markeret med rødt og blåt.
Topografisk kort 1:25.000.

Udgravningsdata

Sagen er journaliseret på Silkeborg Museum som SIM 50/2010 Vestergård.

Sagsansvarlige for Vejdirektoratet er Kirsten Friis-Christensen, Thomas Helstedsvej 11 Postboks 529, 8660 Skanderborg.

Ansvarshavende på museet er Peter Mohr Christensen, som har stået for den indledende korrespondance.

Udgravningen fandt sted i perioden fra den 1/5 2012 og til den 12/7 2012 og blev foretaget af arkæolog Poul Mikkelsen med deltagelse af arkæologerne Karen Rysgaard, Malene Madsen, Anne Mette Poulsen, Lise Hjorth Riishede og Kurt G. Overgaard.

Udgravningens resultater er registreret løbende, og foreligger efter endt beretningsarbejde til fremvisning på museet ved anmodning. Materialet består af digitale feltplaner med notater, snittegninger samt digitale fotos.

Metode

Entreprenørarbejdet er foretaget af entreprenør Leo Rask Andersen, Sorring, med gravemaskine på bånd, påmonteret tiltbar rabatskovl. Muld og råjord er holdt separat, således at de to jordlag i store træk har kunnet genplaceres i korrekt orden, efter vi har gjort vores iagttagelser.

Bemærk afgravning af fladen i to etaper, hvor den øverste del af muldlaget er afgravet inden sidste finafgravning. Det har muliggjort at museets detektorgruppe har kunnet afsøge arealet flere gange, maj 2012.

Anlægsspor og forstyrrelser er indmålt med differentiell GPS, og dette materiale ligger til grund for de viste oversigtskort.

Fremtidigt arbejde

Med indeværende rapport er feltarbejdet på matr. 6 ag og 15 r afsluttet. Det må dog forventes, at der på hele arealet ned mod Linå er spor efter bebyggelse fra forhistorien.